

Magten og kulturen

Tale ved modtagelsen af H.O. Lange-Prisen 2006

af professor, dr.phil. Jens Engberg, Århus
Universitet

Det er meget langt fra, at jeg vil gå i rette med det udvalg, som har indstillet mig til H.O. Lange-Prisen. Dog må jeg sige, at der ikke er overensstemmelse mellem bestemmelserne om legatets anvendelse og tildelingen af prisen til mig. Der står nemlig i bestemmelserne: "*Prisen skal tildeles den, der har ydet en fremragende formidlingsindsats i Danmark af dansk eller udenlandsk forskning.*"

Man må dog vide, hvad der ligger i begrebet "*formidling*," før man kan tage stilling til, om jeg skal aflevere prisen igen. En definition finder man i en bog, som er udgæet fra forskere ved Danmarks Pædagogiske Universitet. Her forklarer de om deres forskningsprojekt i historiefordidling:

"Projektet tager afsæt både i et syn på historiefordidlingens socio kulturelle funktioner i dagens samfund og i en interaktiv forståelse af humanistisk forskning og forskningsformidling. Projektgruppen er optaget af forholdet mellem information og historiebevidsthed i en livsverdenssammenhæng. Medens informationsteknologien synes at skabe et synkront, fragmentarisk og principielt uendeligt vidensmarked, arbejder historiefordidlingen med diakroni, kontinuitet og selektion i forsøget på at skabe historie bevidsthed."

Jeg har læst det mange gange,

men forstår det stadig ikke. Enten er det mig, som er dum, eller også er det rigtigt, at det dunkelt tænkte bliver til det dunkelt sagte.

Meget mere givende var derimod et opslag i *Ordbog over Det Danske Sprog*, hvor man altid får klar besked. Om formidling står der her, at det at formidle er at "*tyene som forbindende mellemled*" eller at "*optræde som mellemmand*." Det har jeg gjort i nogle lærebøger. Det er dog ikke dem, der er nævnt i begrundelsen for, at jeg har fået prisen. Derimod peger man på min bog *Magten og kulturen*. Men den formidler ikke. Bogen er ikke et forbindende mellemled, og jeg optræder ikke som mellemmand, men jeg henvender mig direkte til mine læsere med mine tanker.

Jeg vil svært nødtigt aflevere prisen igen. Jeg har derfor ledt med lys og lygte efter en begrundelse for, at jeg har fået den, da det nu ikke kan være den, at jeg her formidler. Jeg har fundet en, som jeg synes er rigtig, også når jeg ser på, hvem der har fået prisen for mig. Sagen synes i virkeligheden at være, at prisen nærmest stik modsat bestemmelserne tildeles den, der indenfor humaniora eller samfundsvidenskab fremlægger sine resultater i et så klart og letforståeligt dansk sprog, at videre formidling netop ikke er nødvendig. Det mener jeg selv, jeg har haft held til, og det mener, så vidt jeg kan se, også den gruppe, der har indstillet mig til prisen.

Hvis det er tilfældet, at jeg skriver et klart og letforståeligt dansk, er det ikke noget, jeg særligt bør rose mig af. Sagen er, at jeg for det første har svært ved til at kunne skrive bevidst indviklet og uforståeligt. For det andet er jeg vokset op på Lolland og bor nu på Djursland. Om Lolland står i en gammel udgave af Trap:

Danmark: "Andelige rørelser har aldrig sat sig dybe spor på øen." Det har de heller ikke på Djursland.

Folk fra Lolland og Djursland hører for de flestes vedkommende til Under-Danmark - i modsætning til alle os her, der hører til Over-Danmark. I Under-Danmark lægger man vægt på at sige tingene, som de er, og så man kan forstå dem. Og da det altså er den slags steder, jeg har levet hele mit liv lige bortset fra, da jeg læste her i Københavnstrup, så er jeg uheldigvis blevet påvirket af den opfattelse, at det er bedre at udtrykke sig forståeligt end uforståeligt.

I øvrigt er det nemt nok at skrive klart på dansk. Man skal først og fremmest have en bærende sag, som man brænder for, og som det er én magtpaliggende at få belyst. Man skal også gøre sig klart, hvem man skriver til. Dernæst skal man planlægge enkelt, i historie vil det oftest sige på en tidsmæssigt fremadskridende måde.

Man skal hele tiden være opmærksom på, at man jo skal have læseren med sig. Teksten må derfor gerne være lidt overraskende og lidt morsom, og nederst på hver side skal man tænke på, hvordan man kan lokke læseren til at følge med om på næste side. Hvis man synes, at den slags er billige tricks, som er under ens egen eller ens fags værdighed, kan det måske hænge sammen med, at man inderst inde ved, at ens faglighed ikke taler, at den bliver kigget nærmere efter i kortene. Man skal gøre sig klart, hvad det er, man vil: imponere eller blive forstået.

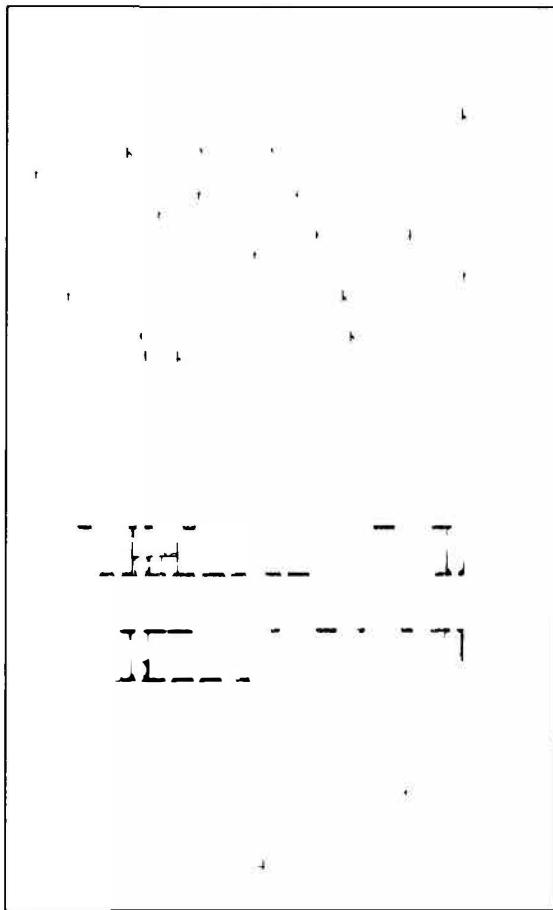
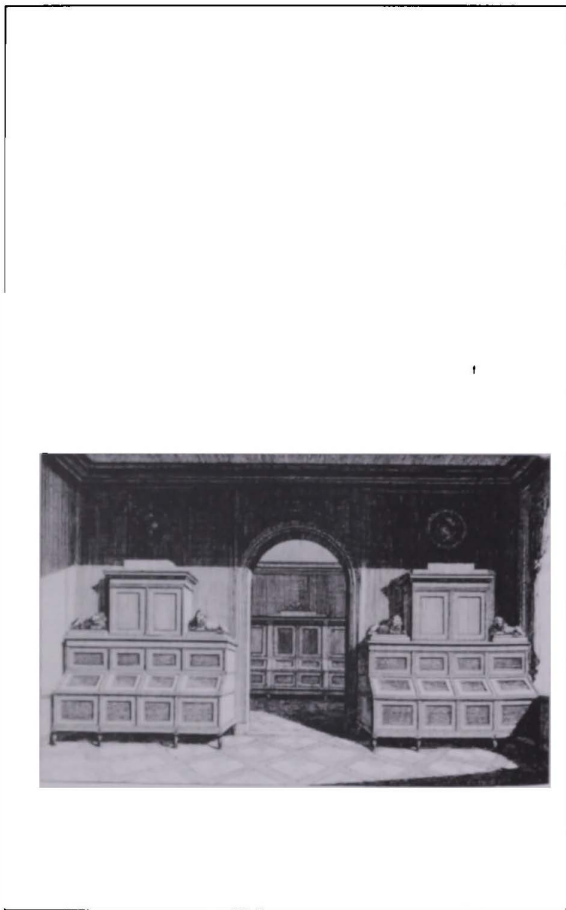
Så skal man selvfølgelig også, hver gang man fristes til at bruge et fremmedord, prøve på, om det mon ikke skulle være et dansk ord, og bruger man det, vil man tit finde, at det er mere ram-

mende. Endelig skal man huske på ikke at gøre sine sætninger og afsnit alt for lange.

Mens jeg skrev på det her, gik min nabo ude på sin mark og satte et hegn op. Han er medlem af Dansk Folkeparti og vant til, at se mig sidde inde og ikke lave dagens gerning. I øvrigt er han lige som jeg selv en flink gammel mand. Først rammede han nogle tykke egepæle ned, så spændte han hegnstrad ud mellem dem. Af og til sprang traden. Jeg gik ud til ham og spurgte, om han ikke spændte traden for stramt. "Næ," sagde han, "a tovs, te det skal sta, sa nar man sætter fingeren på det, sa siger det pling!" Det samme gælder sproget. Pling!

Da nu den bog, jeg får prisen for, handler om kulturpolitik, kan jeg ikke lade være med at bemærke, at det sandsynligvis netop er til Under-Danmark, formidlingen tænkes at skulle ske ifølge H.O. Lange fondens bestemmelser. Formalet er utvivlsomt det smukke, at der også skal gives Under-Danmark andel i den indsigt og de glæder, vi andre har ved kulturlivet her i Over-Danmark. Men sigtet er nok også politisk, selv om det er en kendt sag, at formidling i forbløffende ringe grad bider på Under-Danmark.

Historikeren Kristian Erslev satte i 1911 et skel mellem historieforskning og historieskrivning. Historieforskningen stod i den rene erkendelses tjeneste, den var grundforskning efter nærmest naturvidenskabelige eller i hvert fald socialvidenskabelige principper. I historieskrivningen derimod var der plads til det, som den enkelte stod for, og for det kunstneriske. Historieforskningen var ikke nødvendigvis umiddelbar læselig, mens historieskrivningen var mere tilgængelig. Man kunne sige, at histo-

01 *Om Marten og kulturen, om Jyske Læger, meddel. H.O. Langel Prisen 2006 for.*

rikskrivningen formidlede historieforskningen.

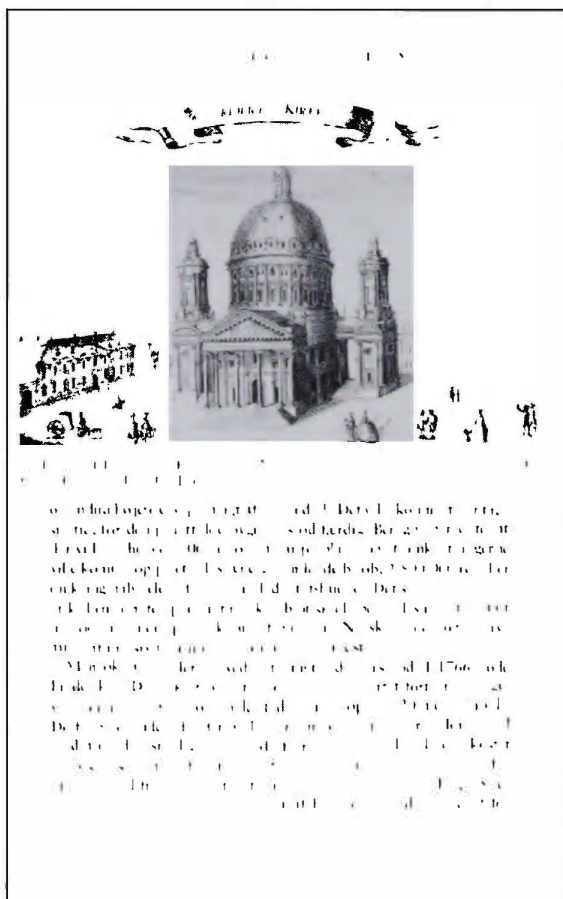
Skellet virker besynderligt, når man ser på Erslevs egne historiske arbejder, som de fleste af dem er ret god læsning. Erslev nærede først sent i sit liv frem til at prøve på at dele videnskaben i to adskilte dele, og forsøget tik ulukkelige følger for ham selv. Han magtede ikke skizofrent at spalte sig selv i en forskerpersonlighed og en historiskriverpersonlighed, hvorfor han også måtte indstille hele sit historiske arbejde.

Nogle historikere, navnlig dem der dyrker den mere statskundskabsagtig nyere politiske historie, har beklaget fraværet af et særligt historisk mandarinprog. Men de fleste historikere efter

Erslev har ikke delt hans anfægtelser. De arbejder videnskabeligt med deres kilder og fremlægger uden megen tøven, hvad de har fundet ud af, i en historisk skrivning, som de sætter en ære i at gøre alment tilgængelig. Det kan lade sig gøre også på grund af fagets karakter. Historie handler om, hvordan mennesket over tid har levet i samfund. Det er noget, som de fleste mennesker synes, kommer dem ved, og det kræver ikke matematiske eller kemiske formler eller et specialprog at fortælle derom.

Historikeren Christian Tørtzen udgav i 1951 sin disputats, fire store, tykke bind om den danske handelsflåde under 2. verdenskrig. I forordet skrev Christian Tørtzen:

Fra Magten og kulturen.

"Jeg har bestræbt mig på at gøre fremstillingen så overskuelig som muligt, så man let kan finde de steder, hvor ens interesser ligger. Jeg har også prøvet at holde mig til en stolt tradition inden for mit fag: at skrive et jævnt, letforståeligt sprog, uden unødige fremmedord og sindrige bestræbelser."

Det slap Christian Tortzen godt fra. Hans disputats er i dag nærmest umulig at finde i antikvariatene. Den er nemlig blevet læst til laser ude på skibene. Jeg mener at vide, at det normalt ikke har været disputats, sofolkene har læst på deres frivagter. Men her har de gjort det. Der er ganske rigtigt noget at være stolt over, og der kan ikke være tvivl om, at et forsøg på at kore Christian Tortzens disputats gennem en formidlingsmaskine

ikke alene ville være overflodigt, men at det også ville have ført til, at hans tekst var blevet ringere og vanskeligere at forstå.

Man kunne hævde, at min pastand om, at der ikke er meget behov for formidling af historie bliver gendrevet af, at der er blevet oprettet et fag under historiestudiet, der kaldes formidling. Men universiteterne bliver jo for tiden tvunget til sa meget, der er odelæggende for undervisningen og forskningen og glæden ved begge dele. Universitetslærerne kan ikke stille meget andet op end at udøve passiv modstand. Hvad formidlingsmodulet angår, sa bliver det hovedsageligt brugt til at prøve pa at lære studenterne at skrive et ordentligt dansk, hvilket de tilsyneladende ikke rigtig lærer i gymnasieskolen mere.

Der sker i det hele taget for øjeblikket en odelæggelse af de danske universiteter, som dels skyldes de nye bestyrelsers ukyndighed, dels også politiske ønsker om at forskningen skal tjene profitten og ikke erkendelsen. Det siges med al tydelighed i regeringens overordnede forskningsprogram: "*Fra forskning til faktura.*"

Det er noget, jeg ikke vil komme nærmere ind pa her. Kun vil jeg nævne, at for humaniora er det mest odelæggende, at alle forskningsresultater nu skal publiceres som sma artikler i internationale, engelsksprogede tidsskrifter. Der er ikke udstedt et direkte forbud mod at skrive bøger pa dansk. Det tæller bare ikke med, når man beregner grønspættepoints, og far man ikke nok af dem, bliver man, som det hedder i universiteternes nye managementsprog, indkaldt til samtale. Begynder man sa ikke at skrive pa engelsk, står man til afskedigelse. I virkeligheden er der altsa tale om et forbud.

En bog som den, jeg her i dag får H.O. Lange-Prisen for, vil ikke mere kunne skrives på et dansk universitet. Det vil selv følgelig kun glæde Brian Mikkelsen, som ikke ville støtte min bog om det, som er hans eget ministeriums ressortområde, men som i stedet gav pengene til en pensioneret orlogskaptajn, for at han kunne bygge en model af et krigsskib fra 1950'erne.

Der har, lige siden Ludvig Holberg var historieprofessor ved Københavns Universitet, foregået en samtale mellem universitetshistorikerne og det danske samfund. Som et enkelt eksempel vil jeg blot nævne de opgør om besættelsestiden, som har taget udgangspunkt i den H.O. Lange-prisbelønnede Hans Kirchhoffs bøger.

Samfundsdebatten med udgangspunkt i historieskrivningen skal nu bringes til tavshed. Det sker på grund af mangel på dannelse i ordets klassiske forstand hos forskningsministeren og hans ministerium, men naturligvis først og fremmest som et led i VOK-regeringens kulturkamp eller rettere kamp mod kulturen. Et stykke tid endnu vil der komme bøger som f. eks. Ole Langes ny udkomne

bog om Tietgen. Men det er efterslæb fra dengang, universiteterne endnu var universiteter. Om få år vil der ikke være meget anden historie tilbage end kedsommelige og stærkt ligegyldige artikler om den nyeste internationale politiske historie, publiceret i amerikanske tidsskrifter. En betydningsfuld del af dansk almen kultur og dansk politisk kultur vil dermed være nedkæmpet.

Jeg mener i al ubeskedenhed at kunne se, at H.O. Lange-Prisen gives til folk, der inden for de humanistiske og samfundsvidenskabelige fag skriver et godt og klart dansk. Hvis det er tilfældet, og hvis fonden fortsætter dermed, så vil man dog midt i alle ulykkerne kunne trøste sig med, at der i hvert fald er et sted, hvor det anerkendes, at dansk også er et sprog, hvorpå humanistisk videnskabelighed kan udtrykkes. H.O. Lange-Prisen vil dermed kunne få en national og politisk betydning, der rækker langt ud over det at anerkende en formidrende indsats.

Jeg takker for tildelingen af prisen, jeg håber, at det ikke er lykkedes mig at overbevise om, at den skal tages fra mig igen.